

OGÓLNE ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE I FORMY KSZTAŁCENIA ORGANISTÓW

ZJAZD STOWARZYSZENIA
POLSKICH MUZYKÓW KOŚCIELNYCH

Kokoszyce, 12–14 września 2006 r.

Stowarzyszenie Polskich Muzyków Kościelnych (dalej SPMK) jest stosunkowo młodym zrzeszeniem, które skupia w swoich szeregach muzyków – zarówno duchownych, jak i osoby świeckie. W statucie SPMK czytamy, że członkami Stowarzyszenia mogą być praktykujący katolicy związani z uprawianiem muzyki sakralnej, z wyższym wykształceniem muzycznym lub muzykologicznym¹. Idea powołania zrzeszenia zrodziła się w 1999 r., podczas zjazdu Sekcji Wykładowców Muzyki Kościelnej w Konstancinie – Jeziorniej. Wtedy to, na wniosek głównego inicjatora pomysłu – ks. prof. dr. hab. Ireneusza Pawlaka, gremium Sekcji podjęło decyzję o powołaniu do życia nowego stowarzyszenia. Wybrano wówczas Zarząd Tymczasowy w składzie: ks. Ireneusz Pawlak, ks. Andrzej Filaber, Remigiusz Pospiech, ks. Antoni Reginek, ks. Andrzej Zając, ks. Piotr Paćkowski i ks. Robert Tyrała. Jego głównym zadaniem było opracowanie statutu Stowarzyszenia². Spotkanie założycielskie SPMK odbyło się we wrześniu 2000 r. w Trzebnicy. Zatwierdzono wówczas statut i zdecydowano o działaniach zmierzających w kierunku legislacyjnego uwierzytelnienia nowego stowarzyszenia, co ostatecznie nastąpiło 29 czerwca 2001 r. Wcześniej pełną aprobatę tej idei wyraził ordynariusz diecezji opolskiej, abp prof. dr. hab. Alfons Nossol, który jednocześnie wyraził zgodę, by siedzibą Stowarzyszenia została stolica diecezji – Opole³.

Pierwsze Walne Zgromadzenie Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych odbyło się w Sikorzu koło Płocka we wrześniu 2001 r. Gremium tworzyło wówczas 47 osób. Zasadniczą część obrad wypełniły wystąpienia referentów – ogłoszono 6 referatów i przedstawiono 4 sprawozdania⁴. Dominantą jednak zjazdu były zagadnienia związane z funkcjonowaniem Stowarzyszenia, uwieńczone ukonstytuowaniem się zarządu SPMK. Zgodnie w wyniku głosowania pierwszym prezesem Stowarzyszenia został ks. prof. dr. hab. Ireneusz Pawlak z Lublina. Zarząd został wybrany na kadencję 2001–2005. Od tego momentu członkowie Stowarzyszenia spotykają się regularnie każdego roku.

Zasadnicze cele Stowarzyszenia to: troska o dobro i piękno muzyki sakralnej; badanie, kulturowanie i upowszechnianie muzyki sakralnej; rozwijanie i promowanie wszelkich inicjatyw, postaw i działań sprzyjających podnoszeniu ogólnego poziomu kultury muzycznej; działanie na rzecz środowiska członkowskiego, jego integracji i jego potrzeb⁵. Jak czytamy w statucie są one realizowane zgodnie z wolą i potrzebami swoich członków przez: wypowiedanie się w istotnych kwestiach dotyczących muzyki sakralnej; promowanie zasad odnowionej liturgii; wydawanie opinii na temat kompozycji liturgicznych oraz wydarzeń powiązanych z wykonywaniem muzyki sakralnej; wydawanie publikacji; organizację kongresów, sympozjów, odczytów propagujących i wyjaśniających muzykę sakralną; współpracę z osobami i instytucjami w zakresie zbierania informacji i wymiany doświadczeń w dziedzinie uprawiania muzyki sakralnej; doradztwo i pomoc organizacyjną oraz kształcenie członków i innych podmiotów zainteresowanych działalnością Stowarzyszenia; współ-

¹ *Statut Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych*, Rozdział 2: *Członkowie Stowarzyszenia*, art. 7.1. W dalszej części Statutu (art. 7.2) czytamy, że w uzasadnionych wypadkach Zarząd ma prawo przyjmując na członka zwyczajnego Stowarzyszenia osobę nie spełniającą kryterium art. 7.1.

² G. Poźniak, *Historia Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych*, zob. w: *Stowarzyszenie Polskich Muzyków Kościelnych w latach 2001–2005*, G. Poźniak (red.), Biuletyn nr 1, Opole – Lublin, s. 33–34.

³ Tamże, s. 35.

⁴ Tamże.

⁵ *Statut Stowarzyszenia ...*, art. 1.1.

pracę i wzajemną pomoc członków Stowarzyszenia i inne działania sprzyjające rozwojowi statutowych celów Stowarzyszenia⁶.

W swojej krótkiej historii SPMK zorganizowało już kilka ważnych sympozjów i jeden kongres. Jednym z nich było międzynarodowe sympozjum *Historia i współczesność muzyki liturgicznej w Polsce* zorganizowane wraz z *Consotatio Internationalis Musicae Sacrae*, z okazji 100-lecia wydania przez papieża Piusa X Motu proprio *Inter pastoralis officii sollicitudines*. Odbyło się ono we wrześniu 2003 r. w Lublinie. Ważnym osiągnięciem Stowarzyszenia było zorganizowanie I Ogólnopolskiego Kongresu Muzyki Liturgicznej *Musicam Sacram Promovere*, który odbył się w Krakowie we wrześniu 2004 r. Znakomicie przygotowany kongres zgromadził setki muzyków kościelnych i muzykologów z Polski i zza granicy. Okazją do jego zorganizowania było 1400-lecie śmierci św. Grzegorza Wielkiego oraz 25-lecie Instrukcji Episkopatu Polski *O muzyce liturgicznej po Soborze Watykańskim Drugim*. Było to wydarzenie historyczne – podkreślał Prezes SPMK, ks. prof. Pawlak – gdyż ostatni Kongres Muzyki Kościelnej odbył się w Częstochowie w 1959 r.⁷ Innym przedsięwzięciem SPMK była interdyscyplinarna konferencja naukowa zorganizowana wraz z Sekcją Wykładowców Liturgiki, Sekcją Wykładowców Sztuki Sakralnej oraz Pracowników Muzeów Kościelnych, przeprowadzona w 10-lecie istnienia periodyku „Liturgia Sacra”. Odbyła się ona tym razem w Opolu we wrześniu 2005 r. W tym też roku upłynęła kadencja Zarządu SPMK i dlatego w czasie tego zjazdu wybrano także nowy jego skład, którego przewodniczącym został ks. dr hab. Antoni Reginek z Katowic. Obecnie Stowarzyszenie zrzesza w swoich szeregach około stu członków.

Działalność zrzeszenia realizuje się w dwóch zasadniczych zakresach: teoretycznym i praktycznym. Dlatego te obie płaszczyzny na każdym walnym zgromadzeniu zajmują pilną uwagę wszystkich. Uczestnicy mają okazję wysłuchać kilku referatów mających charakter teoretyczno-informacyjny bądź stricte naukowy, inne zaś wystąpienia i dyskusje dotyczą konkretnych zagadnień od strony praktycznej. Specyfiką zjazdów jest ponadto wzorcowo przygotowana liturgia (Eucharystia i nabożeństwa) oraz towarzyszące twórczym spotkaniom koncerty.

Tegoroczne spotkanie Stowarzyszenia odbyło się 12–14 września, w ośrodku rekolekcyjnym archidiecezji katowickiej w Kokoszycach. Pierwszego dnia, przed kolacją, uczestnicy odśpiewali uroczyste *Veni Creator*, rozpoczynając tym samym kolejny zjazd SPMK. Przewodniczący Zarządu, ks. dr hab. Antoni Reginek, powitał wszystkich przybyłych i przedstawił program trzydniowych obrad. Po kolacji wszyscy udali się do pobliskiego Pszowa, gdzie znajduje się sanktuarium Matki Bożej Uśmiechniętej. Tam, w przepięknej bazylice – po intensywnej próbie śpiewów – celebrowano Nieszpory Maryjne, którym przewodniczył ks. prof. dr hab. Ireneusz Pawlak. Jeszcze tego samego wieczoru uczestnicy mieli możliwość wysłuchania koncertu. Był to recital organowy, którego wykonawcą był organista bazyliki pszowskiej, Arkadiusz Popławski. Poza dziełami wielkich mistrzów muzyki organowej Artysta wykonał pięcioczęściową, własną improwizację organową na temat pieśni Feliksa Nowowiejskiego *Matko Piekarska*. Po koncercie odśpiewano Apel Jasnogórski, a uczestnicy zjazdu powrócili do Kokoszyca. Dzień zakończył się nieformalnym spotkaniem biesiadnym.

Następnego dnia, po jutrzni i śniadaniu, odbyła się pierwsza sesja wykładowa i dyskusyjna nt. „Ogólne założenia programowe kształcenia organistów”. W informatorze zjazdu SPMK w Kokoszycach ks. A. Reginek wyartykułował następujące pytania: „Czy organy piszczałkowe, jako królewski instrument rozbrzmiewający w Kościele od wieków, są dziś otaczane należnym szacunkiem i godnością? Czy muzyka tego instrumentu faktycznie dodaje dziś blasku kościelnym obrzędom i podnosi umysły i serca wiernych ku Bogu? (por. KL 120). Jaki jest status organisty w dobie obecnej? Czy spełnia on właściwie swoją ważną liturgiczną misję? Na ile zróżnicowane formy kształcenia organistów przynoszą odpowiednie efekty? W jaki sposób można skonsolidować podejmowane wysiłki, aby muzyka wykonywana w naszych świątyniach faktycznie osiągnęła wymiar doskonało-

⁶ Tamże, art. 5.1.

⁷ Por. G. Poźniak, dz. cyt., s. 39.

ści?”⁸ Są to zasadnicze pytania z całej serii problemów, które nurtują muzyków kościelnych. Tym właśnie zagadnieniom poświęcono pilną uwagę podczas wykładów i paneli dyskusyjnych.

Sesję tematyczną, na którą złożyły się dwa wystąpienia, prowadził ks. prof. Andrzej Zając z Tarnowa. Ksiądz mgr Kazimierz Dąbrowski SDB, w swoim wystąpieniu zatytułowanym „Praktyka liturgiczno-muzyczna”, skupił się na doświadczeniu z pracy w Salezjańskiej Ogólnokształcącej Szkole Muzycznej II stopnia w Lutomiersku. Ośrodek ten w swoich głównych założeniach nawiązuje do tradycji słynnej przed laty Salezjańskiej Szkoły Organistowskiej w Przemyślu, która przez władze komunistyczne zlikwidowana została w 1963 r. Podobny charakter prezentuje także druga placówka, pozostająca pod opieką księży salezjanów, mianowicie Salezjańska Szkoła Organowa – Szkoła Muzyczna II stopnia im. ks. Augusta Hlonda w Szczecinie. Prelegent przedstawił podstawowe założenia szkoły w Lutomiersku, m.in.: kształtowanie w wielu płaszczyznach wokalnoinstrumentalnych, umiejętność poprawnego wykonywania śpiewu (emisja), znajomość repertuaru. Wskazał także na zasadniczą wiedzę, jaką powinien posiadać organista: znajomość dokumentów Kościoła na temat muzyki liturgicznej, akompaniament do śpiewu, akompaniament do śpiewu solowego, umiejętność akompaniowania chórowi, umiejętność obcowania z mikrofonem, poprawna dykcja i emisja głosu, czy też rejestracja instrumentu. Ksiądz Dąbrowski omówił także w detalach profil szkoły lutomierskiej.

Drugie wystąpienie, ks. prof. dra Andrzeja Filabera z Warszawy, nosiło tytuł „Przygotowanie organistów w dziedzinie chorału gregoriańskiego i prawodawstwa liturgicznego”. Prelegent jest kierownikiem warszawskiego Ośrodka Szkolenia Organistów, mającego duże doświadczenie w procesie szkolenia organistów. W referacie mówił o treściach programowych nauczania muzyków kościelnych w płaszczyźnie chorału, na które składają się m.in.: ABC chorału, poznanie podstaw, stopy metryczne (cheironomia), tonacja i modalność, akompaniament chorałowy, harmonia modalna, formy muzyki chorałowej, rozumienie liturgii, kwestia psalmodii, ordinarium oraz proprium Missae, poznanie notacji (księgi liturgiczne), umiejętność korzystania z *Graduale Romanum*, *Triplex*, itp. Wskazał także na cele, metody i sposoby nauczania chorału gregoriańskiego. Nawiązując do prawodawstwa muzyki liturgicznej, ks. Filaber podkreślił, że celem zasadniczym nauczania jest poznanie historycznych i aktualnych dokumentów Kościoła nt. muzyki liturgicznej. Przypomnił najważniejsze dokumenty Kościoła i wyjaśniał, dlaczego tak ważne jest ich poznanie.

Przed południem odbyła się także dyskusja nt. problemów podjętych w wykładach. Po przerwie na obiad odbyło się posiedzenie Zarządu oraz otwarte zebranie członków SPMK dotyczące planów i zamierzeń Stowarzyszenia. W czasie tego spotkania m.in. nadano tytuł Honorowego Prezesa ks. prof. dr. hab. Ireneuszowi Pawlakowi – pierwszemu prezesowi i inicjatorowi Stowarzyszenia. Ksiądz Pawlak otrzymał także okolicznościowy dyplom z wyrazami uznania za dotychczasowe, niezwykle aktywne wysiłki podejmowane w trosce o czystość i piękno śpiewów liturgicznych. Zarząd SPMK przyznał także Dyplom Honorowy, nieobecnemu na zjeździe ze względów zdrowotnych, ks. prof. dr. hab. Karolowi Mrowcowi, za wielkie zaangażowanie w działalności Stowarzyszenia oraz ogromny wkład w dziedzinie badań muzykologicznych i pielęgnowaniu muzyki liturgicznej. Podczas obrad zabrali głos niektórzy przedstawiciele zarządu: ks. dr Grzegorz Poźniak przedstawił pierwszy numer wydanego „Biuletynu Stowarzyszenia”; ks. dr Stanisław Garnczarski mówił nt. nowo założonej strony internetowej SPMK; ks. dr Franciszek Koenig zrelacjonował aktualną sytuację finansową Stowarzyszenia. Ponadto przewodniczący Komisji Kwalifikacyjnej, prof. dr hab. Stanisław Dąbek, przedstawił zebrany nowo przyjętych członków Stowarzyszenia. Natomiast ks. dr Robert Tyrała, prezydent Polskiej Federacji *Pueri Cantores*, poinformował o organizowanym w przyszłym roku Międzynarodowym Kongresie tej Federacji w Krakowie.

⁸ A. Reginek, *Słowo wstępne*, w: W. Hudek, *Informator Zjazdu Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych, Kokoszyce, 12–14 IX 2006*, Kokoszyce–Żory 2006, s. 3.

Ostatnim punktem programu tego dnia była msza św., w bazylice pszowskiej, koncelebrowana pod przewodnictwem biskupa dra Stefana Cichego z Legnicy, przewodniczącego Komisji Episkopatu Polski ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Ordynariusz Legnicki chętnie uczestniczy w zjazdach SPMK, okazując w ten sposób swoje duchowe poparcie dla Stowarzyszenia. W panelach dyskusyjnych często zabiera głos, przekazując cenne uwagi i spostrzeżenia dotyczące troski o właściwy poziom muzyki liturgicznej. Podczas liturgii eucharystycznej wystąpił zespół wokально-instrumentalny *Pro Arte Ecclesiastica* pod kierunkiem Janusza Muszyńskiego. Muzycy włączyli się w uroczystą modlitwę, wykonując *Missa brevis in G* (KV 49) W.A. Mozarta i inne jego kompozycje, np. słynne *Ave verum*.

Trzeci i zarazem ostatni dzień zjazdu muzyków kościelnych – w święto Podwyższenia Krzyża – rozpoczął się poranną mszą św., tym razem w kaplicy ośrodka rekolekcyjnego. Koncelebrze przewodniczył ks. mgr Zbigniew Rogala z Kielc, wieloletni wykładowca muzyki kościelnej w Wyższym Seminarium Duchownym w Kielcach. Główny celebrians wygłosił również homilię.

Przewidzianą w programie tego dnia sesję wykładową prowadził prof. Jerzy Kurcz z Krakowa, a jej tematyka dotyczyła różnych form kształcenia organistów. Pierwszym prelegentem był ks. mgr lic. Bogdan Kicinger. Temat tego wystąpienia nosił tytuł: „Specyfika i problemy w kształceniu organistów w ramach studium organistowskiego”. Książd Kicinger zarysował słuchaczom pięcioletni program kształcenia organistów, jaki realizowany jest w ośrodku gliwickim. Wskazał także na pilną potrzebę stworzenia nowego, ogólnopolskiego projektu i regulaminu kształcenia organistów, który zostałby opracowany na podstawie doświadczeń ze wszystkich tego typu diecezjalnych ośrodków w Polsce.

Drugi wykład, nt. „Kształcenia organistów w ramach szkół muzycznych II stopnia”, przygotował dr Wiesław Delimat z Krakowa. Wykazał m.in., że wykształcenie muzyka kościelnego w ramach państwowej szkoły muzycznej II stopnia nie jest możliwe, z racji chociażby programu, który takiego nauczania nie przewiduje. Profesjonalne przygotowanie organisty wymaga zatem oddzielnego kształcenia. Istnieją już nieliczne szkoły organistowskie na prawach państwowych (w ramach szkół muzycznej II stopnia), które mają najczęściej autorski program nauczania i to znacznie rozszerzony o przedmioty dotyczące bezpośrednio wiedzy, która dla organisty kościelnego jest niezbędna. W. Delimat jako przykład przywołał w tym momencie szkołę tego typu w Krakowie, gdzie jest dyrektorem. Powiedział, że absolwenci tego ośrodka, poza dyplomem ukończenia szkoły muzycznej II stopnia otrzymują także dyplom ukończenia szkoły organistowskiej z podpisem samego kardynała, ordynariusza metropolii krakowskiej.

Ostatni wykład zaprezentował dr Władysław Szymański z Mikołowa, dotyczył on „Kształcenia organistów w ramach Akademii Muzycznej”. W referacie prelegent omówił program nauczania organistów na poziomie akademickim. Podkreślił, że tutaj największy nacisk położony jest na harmonizację i umiejętność dokonywania transpozycji utworów. Zwrócił uwagę, że niesłusznie utrwalili się schemat, iż organista wirtuoz zazwyczaj postrzegany jest wyżej niż organista kościelny. Prelegent wykazał, że praktycznie nie ma żadnej różnicy między jednym a drugim, gdyż profesjonalnie przygotowany organista kościelny jest jednocześnie znakomitym wirtuozem.

Po serii wykładów nastąpiła dyskusja dotycząca problemów poruszanych przez prelegentów. W prezentowanych wypowiedziach zarówno po pierwszej, jak i drugiej sesji wykładowej dało się zauważyć wyraźną troskę muzyków kościelnych o profesjonalizm, piękno i godność muzyki liturgicznej. Najczęściej podkreślano konieczność zajęcia się pilnie sprawami stałej formacji organisty i jego statusu. Temu zagadnieniu zostanie najprawdopodobniej poświęcony przyszłoroczny zjazd SPMK.

Można powiedzieć, że Stowarzyszenie Polskich Muzyków Kościelnych stanowi elitarnie gremium muzyków kościelnych: profesorów wyższych uczelni, wykładowców szkół muzycznych, wykładowców z seminariów duchownych i ośrodków szkolenia organistów, nauczycieli w szkołach elementarnych i animatorów życia muzycznego w parafiach, itp., którym bardzo zależy na podniesieniu poziomu muzyki liturgicznej. Dokładają największych starań, by jak najlepiej formować organistów i liderów muzycznych odpowiadających za ten ważny sektor we wszystkich ośrodkach parafialnych. To oni przecież mają decydujący wpływ na jakość śpiewu i tym samym liturgii, która

zawsze powinna być piękna i święta, gdyż chodzi o oddawanie czci samemu Bogu i podnoszenie umysłów i serc wiernych ku Stwórcy Dobra i Piękną. Należy wyrazić życzenie, żeby dynamiczna działalność Stowarzyszenia i jego apele znajdowały odpowiedni posłuch przede wszystkim pośród osób duchownych, które w pierwszym rzędzie odpowiadają za jakość liturgii tak licznie celebrowanych w naszych kościołach.

ks. Krzysztof Niegowski SDB
UKSW, Warszawa